

entrevista

Rajoles esmaltades blanques com a paletes de color, pinzells, espàtules, rasquetes, bisturís, vernissos, coles, ceres, resines, terebentina... i un munt de quadres ennegrits, mutilats o fins i tot agònics esperant tornar a la vida gràcies a les mans expertes d'una restauradora que sap veure i fer brollar l'alè que encara batega sota l'aparença trista i fosca de les teles.

Joëlle Lemmens, l'art de la restauració pictòrica

NURI SÀBAT > TEXT I FOTOS

Un 13 de març de 1974, Joëlle Lemmens –una noia belga, prima, rossa i d’ulls clars especialitzada en restauració de pintura artística antiga– arribava a Palafrugell «reclamada» per un jove artista nascut a Perpinyà, fill d’una parella d’exiliats anarcosindicalistes: Mingo Radresa, palafrugellenc, i Flora Isgleas, ganxona. Només volia quedar-s’hi unes quantes setmanes, però encara hi viu. En Floreal i la Joëlle van ser una parella singular, còmplice i inseparable, que no va passar desapercibuda.

—Quan comença aquesta història?

—A Brussel·les, ja fa una bona colla d’anys. Aleshores jo treballava en un taller de restauració i en Flo ja havia començat a dedicar-se a les antiguitats. Uns amics comuns ens van presentar i... podríem dir que ens vam caure molt bé!

—Tots dos eren restauradors?

—Jo, sí. La meua família hauria preferit que estudiés alguna altra cosa, però a mi m’interessava més aquest altre món, així que vaig anar a l’Escola de Belles Arts. Ell encara no s’havia acabat de definir. No li havia agradat mai estudiar, potser perquè de petit la seva mare el va posar

intern en una escola a 60 km de París, que és on vivien aleshores. I jo crec que això va ser un fet important que va acabar de formar el seu caràcter rebel i, en certa manera, va fomentar el seu interès per l’art en general, principalment pel dibuix i la pintura, però també per la fotografia i el cinema.

—Però en Flo va néixer a Perpinyà...

—Sí. Els seus pares, Mingo i Flora, van haver d’exiliar-se ja que, sobretot la branca materna, havien tingut un pes polític, anarcosindicalista, important. En Mingo va marxar a París i ella a Perpinyà –amb els seus pares i l’Helios, el germà gran d’en Flo– on finalment van reagrupar-se. Però la parella ja no anava bé i, poc després que naixés el fill petit, la seva mare va marxar amb els dos nens cap a París. Allà va retrobar-se amb en Gironella, que es va convertir en la seva nova parella. En Mingo també va tornar a París, on va fer una gran amistat amb el periodista i convilatà Jaume Pol Girbal, que hi feia de corresponsal, em penso que per a *El Correo Catalán*.

—Quan diu en Gironella, vol dir l’Enric Adroher i Pasqual?

—Exacte. En Flo em va explicar que qui es va convertir en el seu padras-

tre havia nascut a Girona el 1908, que era pedagog i un membre destacat del POUM i que es va exiliar a França i a Mèxic, on va conèixer Josep Bartolí. Va lluitar per la unitat d’Europa i en tornar d’Amèrica va ser nomenat director de l’Esquerra Europea a Brussel·les; llavors tots quatre –ell i la Flora amb els seus dos fills, Helios i Floreal– van traslladar-s’hi. En Flo, de tant en tant, anava a veure el seu pare, tot i que ell sempre va mantenir una relació molt millor amb en Gironella, que era un home extraordinari i al qual considerava un veritable pare.

—Així, doncs, els ambients d’on procedien eren força diferents...

—I tant! Jo venia d’una família burgesa d’origen holandès per part de pare i francès de mare. El fet de parlar diverses llengües des de petit crec que m’ha facilitat parlar-ne després d’altres, com el català. El meu pare era restaurador d’armes antigues i un home molt conegut per ser conseller artístic d’Hergé, el creador de Tintín. Però jo tenia ganes de canviar d’aires, i conèixer en Flo va ser el detonant per fer el pas definitiu. Vaig deixar el pis a una amiga, vaig agafar el meu fill Nicolas, que aleshores tenia quatre anys i vam venir cap aquí! Va ser una decisió ràpida, tot i que d’entrada m’ho vaig plantejar com a provatura. En Flo, que sempre deia que volia tornar a Catalunya, ja hi era i m’escrivia sovint per dir-me que fes les maletes i vingués cap aquí.

—A Palafrugell?

—Sí, però primer vam anar a Roses, a can Català, un bar de pescadors propietat de l’Amapola, una morenassa d’ulls blaus amb prou caràcter per dirigir amb mà de ferro el negoci i els clients, i que era molt amiga de la meua aleshores futura sogra. En Flo hi va anar a treballar i m’hi esperava. Ens hi vam estar uns mesos, però volíem obrir una botiga d’antiguitats i vam començar a recórrer tot l’Empordà, fins que vam muntar una botiga de mobles antics que restauràvem nosaltres mateixos a Vulpellac, però com que no teníem «casa», al cap d’un temps en Flo va anar

La mare d’en Flo va marxar amb els dos nens cap a París. Allà va retrobar-se amb en Gironella, que es va convertir en la seva nova parella

a veure el seu pare a París i li va demanar les claus del mas de Palafrugell. Les hi va donar encantat, ens hi vam instal·lar i de mica en mica el vam refer perquè estava força abandonat. Al final, ell també va venir i es va quedar aquí fins que va morir, uns quants anys després que també hi morís el seu fill, en Flo.

—I com va anar, això de conviure amb un anarquista?

—Absolutament genial. Deixant de banda que va ser allò que se'n diu amor a primera vista, la vida amb en Floreal era molt intensa, imprevista. Ell sovint pintava a la nit i jo me n'anava a dormir, però quan acabava un quadre, fos sin les quatre o les cinc de la matinada, em despertava per ensenyar-me'l. Jo i tota la meva mala gaita ens llevàvem i li criticàvem (constructivament) el quadre: «Això no m'agrada, això hauria d'anar d'aquella altra manera...», a la qual cosa ell s'oposava per sistema i, per tant, es negava a tocar res. Però l'endemà, quan jo anava a veure el quadre, veia que ho havia retocat. Són petits detalls que expliquen com era ell i com era la nostra relació. A més, era una persona molt culta, molt curiosa... li agradava parlar, discutir... fer una bona tertúlia després d'un bon àpat. La seva mort va ser un cop molt dur. És curiós, ell sempre havia dit que volia morir als 50 anys i d'un infart... i ho va complir. Envellir li feia molta por...

—La gent que el va conèixer n'assenyala el contrast entre la seva aparença, de vegades una mica feréstega, i una ànima tendra i generosa. Després d'haver-hi conviscut 26 anys, també ho creu?

—Sí, i tant. Li agradava provocar i de vegades es deixava anar i potser deia alguna inconveniència, però com que ell, en realitat, era una persona força tímida, després li sabia greu haver-se passat o haver incomodat algú. D'altra banda, tota la seva infantesa va ser prou complicada, i això li va crear molts dubtes i conflictes que va canalitzar a través de la pintura. De fet, per entendre-ho, només cal veure els seus quadres.

—Amb ell ha tingut una filla.

—La Maïa, que és com una fotocòpia del seu pare! Enmig d'una família d'artistes, la Maïa es va decantar per la ceràmica artística contemporània. Va començar amb en Felipe de Cabrera, després va anar a l'Escola de Ceràmica de la Bisbal; més tard va aprendre la tècnica de la porcellana a Llemotges i va fer una estada al Japó.

—Tenint en compte els seus orígens i la seva procedència, quina sensació va tenir en arribar aquí? Li va costar molt adaptar-se a la vida de poble?

—No gaire, tot i que, vist des d'ara, va ser prou dur. No només perquè les condicions materials eren força precàries i per comprar segons quins materials havies d'anar, per exemple, a Girona, sinó també perquè, de vegades, la reacció de la gent era una mica des-

concertant, sobretot de les dones, que semblaven mirar-me amb desconfiança... Suposo que per això vaig decidir aprendre de seguida el català. I això va ser un pas molt important, perquè em va ajudar a deixar de sentir-me com una turista. D'altra banda, el paisatge era preciós, jo era molt jove i molt feliç, i tenia moltes ganes de fer coses...

—I de seguida es van envoltar de gent amb qui compartien interessos i aficions...

—La veritat és que eren uns moments culturalment i políticament molt actius, ja que la mort de Puig Antich era molt recent. Hi havia una eferescència que s'encomanava. A can Joan de l'Arc, per exemple, hi fèiem unes trobades genials, i em consta que la Guàrdia Civil ens vigilava. Una vegada fins i tot van interrogar en Joan perquè algú els

Vaig decidir aprendre de seguida el català. I això va ser un pas molt important, perquè em va ajudar a deixar de sentir-me com una turista

Floreal Radresa

El 1960 en Floreal arribava a Brussel·les. El 1966, en marxava. Josep Bartolí li va recomanar que se n'anés a Barcelona, a treballar per al seu germà Joaquim, escenògraf i propietari d'un taller molt important on es feien els decorats d'un gran nombre de teatres —entre ells, els del Molino— i de les carrosses de la cavalcada de les festes de la Mercè. En Flo va acceptar i, al cap de poc, a instàncies del mateix Joaquim Bartolí, va inscriure's a l'Escola Massana, en horari de tarda. Però aviat va tornar a Bèlgica, a fer d'antiquari i a dedicar-se plenament a la pintura.

—**A Brussel·les, en Flo ja hi havia fet alguna exposició. Quan torna a Catalunya, on ho fa primer, a Palafrugell o a Barcelona?**

—A Barcelona, a la Galeria Joan de Serrallonga. A més, allà va ser on Ramon Batlle ens va presentar una galerista madrilenya, Carmina Maceín, que el va convidar a fer una exposició a Madrid, a la Galería Skira. Això era el 1979.

A Palafrugell, el primer que li va oferir de fer una exposició individual va ser Xavier Amir, i la va presentar Josep Maria Cadena, que també va ser el primer a fer-li un llibre. Després n'hi va haver més, a la Galeria d'en Lluís Heras, al Museu del Suro...

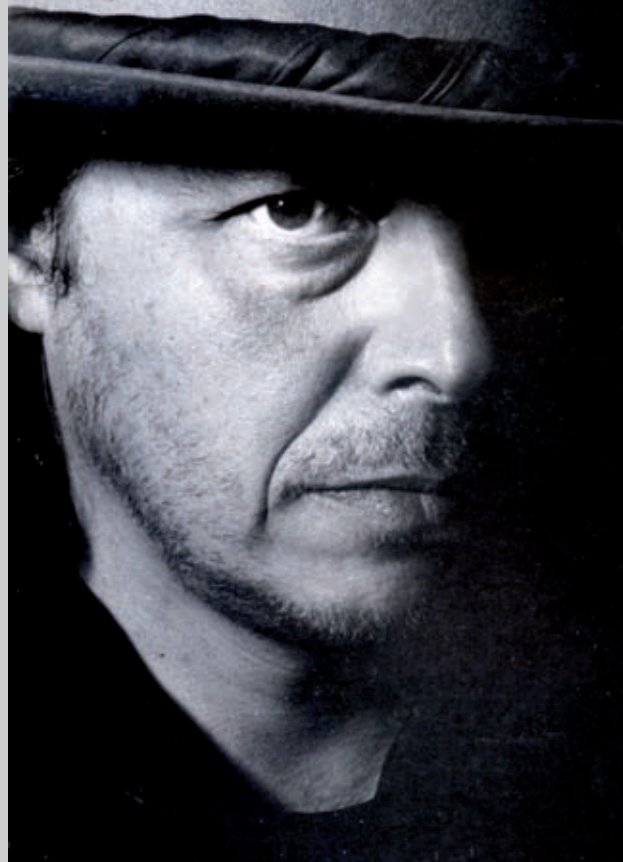
—**I en l'àmbit internacional?**

—La majoria les va fer a Brussel·les i a París, a la galeria La Hune, per exemple, però en recordo sobretot dues, una a Mèxic (el 1992) i l'altra a Alemanya, dos anys més tard, perquè van resultar ser molt, molt diferents. I molt especials.

—**Per què?**

—La segona, perquè va ser una cosa tan improvisada com espectacular. El 1994 en Flo va exposar novament a Brussel·les, a la galeria Marcel Becker. Abans de tornar cap aquí, vam decidir anar a visitar Bill Ramsey, un músic de jazz gran col·leccionista de Floreal i molt amic nostre que havíem conegut a Monells. Vivia a Hamburg, en una casa impressionant. Va ser arribar i ocórrer-se-li organitzar una exposició d'en Flo allà mateix, a casa seva! Va durar tres dies: el primer només per a col·leccionistes, el segon per a la premsa i el tercer per a artistes. Va ser realment una cosa única!

A Mèxic hi vam anar perquè el germà i la germana de la mare d'en Flo s'hi havien exiliat, i també en Bartolí. Allà, en Bartolí va fer grans amistats, entre les quals hi havia les tres germanes Pecanins, que tenien una galeria avui considerada mítica i, a sota, un bar on es reunia el bo i millor de l'època, com ara els seus gran amics Buñuel i Frida Kahlo. Van ser elles qui van proposar fer una exposició conjunta Bartolí - Flo a Ciutat de Mèxic. Va anar molt bé, encara que no les teníem totes. En Flo hi anava tan espantat que fins i tot es va tallar els cabells! Les vendes no van ser espectaculars, però hi va haver molt de ressò mediàtic i la posada en escena va ser una cosa increïble. L'espai era un antic convent i el desplegament de mitjans i la desfilarada de personalitats, mai vistos. En Flo hi va portar els quadres antiamericans, que van sortir a tota la premsa. Ens

JOSEP CAPELLÀ - ARXIU ROG

>> *Floreal Radresa (Perpinyà, 1946 - Palafrugell, 1996), vist per Josep Capellà (juny 1991).*

hi volíem estar tres mesos, però com que en Flo, lluny de casa, sempre s'enyorava, al cap d'un mes i mig ja fèiem les maletes.

—**De fet, la mare de les Pecanins era de Palamós, oi?**

—Sí, la mare —que vaig conèixer allà— es deia Montserrat Aleix, i el pare, Jesús Pecanins, un enginyer barceloní. Van marxar a Mèxic per una qüestió de feina el 1950 i elles van convertir-se molt aviat en promotores d'art, fent de pont entre Catalunya i Mèxic. A Mèxic van ser les primeres de portar-hi Miró, Tàpies, Guinovart, Argimon... El 1972 van obrir una galeria a Barcelona, però es veu que els únics que hi van comprar algun quadre van ser García Márquez, Vargas Llosa i els escriptors sud-americans, que aleshores estaven tan de moda.

—**S'hi van continuar relacionant?**

—Sí, sí. De vegades eren elles qui venien aquí. L'últim cop, per exemple, va ser a Calella. I d'altres, a través de gent que anava i venia de Mèxic...

—**Considera que, artísticament, en Flo ha tingut el reconeixement que mereixia?**

—Evidentment, no. Jo el definiria com un pintor *maudit*. Crec que la seva pintura molestava, i poca gent l'entenia... També cal dir que ell tampoc no va fer gaire res per promocionar-se, perquè, d'una banda, no es va voler aprofitar de les amistats i coneixences del seu pare. Tierno Galván no sé si va arribar a anar mai a cap exposició seva, i Tarradellas ho va fer una vegada gràcies a Bartolí. De l'altra, des de la revista *Interviú* van proposar «llançar-lo», però ell va considerar que acceptar-ho seria, en certa manera, com firmar un contracte, i va dir que no. I voler fer-se un camí tot sol és molt difícil...

havia dit que «un francès havia portat propaganda subversiva»! En Flo hi estava molt involucrat i, de fet, va jugar un paper molt important en la constitució de la CNT a Palafrugell. Va mantenir contactes amb molta gent, com per exemple en Miquel Dídac Piñero, de l'Escala, o Jordi Goncé, futur advocat i llavors també actor, i van organitzar un munt d'activitats: al Teatre Fraternal (el Centro Español d'aleshores) vam muntar un *Debat imaginari entre Bakunin i Marx* que no sé com no ens el van prohibir; vam fer venir la Frederica Montseny en un míting multitudinari al Camp d'en Prats; vam intervenir en les Jornades Llibertàries del Parc Güell de Barcelona...

—**Coneixien la primera dona que va ser ministra de la República?**

—Jo la vaig conèixer llavors i puc assegurar que era una dona fantàstica, amb una energia increïble tot i que ja era molt gran. La Frederica era molt amiga de l'avi d'en Flo, Francesc Isgleas, que va ser conseller de Defensa de la Generalitat, i sempre van mantenir unes relacions excel·lents.

—**Tinc entès que Josep Bartolí va ser una persona molt important a la qual van estar molt units... Com es van conèixer?**

—Ve de lluny... Quan Bartolí va marxar cap a l'exili ho va fer amb el cotxe d'en Tarradellas, fins a Marsella, i d'allà va anar a Mèxic, on va començar a ser un dibuixant reconegut. Era molt bo, i quan la revista *Holiday* li va començar a encarregar portades i diverses il·lustracions, com que ell no donava l'abast va demanar a l'Adroher, en Gironella, que l'ajudés, i tots dos se'n van anar cap a Nova York. Al cap d'uns anys en Gironella tornaria a París i marxaria cap a Brussel·les, però ell va continuar vivint entre Mèxic, Brussel·les, París i Nova York, on va relacionar-se amb un prestigiós grup d'artistes, entre els quals hi havia Rothko i Andy Warhol. Evidentment, quan anava a Brussel·les visitava el seu gran amic Gironella, de manera que també va conèixer en Flo.

>> A dalt, Floreal Radresa i Joëlle Lemmens. A baix, Flo i Josep Bartolí.

—**Però Bartolí va tornar a Catalunya...**

—Sí, i ho va fer amb el meu cotxe! Aleshores ell s'estava a Perpinyà, a casa de l'altre germà. Jo anava amb una amiga, i ell al darrere, neguitós perquè es pensava que tindria problemes a la frontera, però quan vam ser a la duana ni tan sols li van demanar el passaport! Quina decepció! Va instal·lar-se a casa una bona temporada i, de fet, sempre que venia a Palafrugell, venia aquí. A més, de gran tenia problemes de vista greus i nosaltres l'ajudàvem en tot el que podíem. Era impressionant veure'l dibuixar. Ho feia pràcticament de memòria! En Flo li tenia autèntica devoció, perquè Bartolí havia estat i era el seu mestre.

—**Doncs, per ser «profana» en la política, Déu n'hi do com s'hi va implicar. Hi va haver conseqüències, de tanta activitat?**

—Ben mirat, podia haver estat molt pitjor, perquè en aquella època en Flo anava sovint a Ceret i venia «carregat» de papers clandestins. Ens van regirar la casa tres vegades i la veritat és que impressionava bastant arribar i trobar-t'ho tot del revés... En aquella època jo m'havia instal·lat a Barcelona perquè treballava restaurant frescos per a en Ramon Gudiol i els caps de setmana venia a Palafrugell. Va ser una època molt intensa en tots sentits.

Frederica Montseny era molt amiga de l'avi d'en Flo, Francesc Isgleas, i sempre van mantenir unes relacions excel·lents

—**Germà de Josep Gudiol, l'historiador?**

—Sí, i oncle de la pintora Montserrat Gudiol. El vaig conèixer casualment, no sé si a Llafranc, i em va dir que buscava algú per restaurar quadres i frescos. El «problema» és que m'havia d'instal·lar a Barcelona perquè les peces no es podien traslladar. Però, com comprendràs, m'hi vaig llençar de caps!

—**I va ser una bona època?**

—Genial! Professionalment, fantàstica! Socialment, vaig enganxar uns moments decisius perquè estàvem en plena transició i a les Rambles hi havia manifestacions cada dos per tres. Era el principi de la revista *Interviu*, jo era molt amiga d'un fotògraf que hi treballava i vaig poder conèixer i viure la Barcelona més *in del moment*: festes, locals de moda, actes socials i reivindicatius de tota classe...

—**I tornant al tema de les antiguitats, va costar molt arrencar el negoci?**

—Sí i no. Llavors ja hi havia gent com en Ponsatí a la Bisbal, en Sánchez o en Coll a Palafrugell, en Saguer a Peratallada —un dels que ens va ajudar més— i d'altres que s'hi dedicaven, però el *boom* dels antiquaris encara no havia esclatat. D'altra banda, nosaltres havíem fet molts contactes a Bèlgica interessats a comprar mobles, com taules pasteres o armaris, i talles, que aquí era relativament fàcil trobar perquè la gent no les valorava. Les restauràvem i les veníem. A Brussel·les, per exemple, hi ha un restaurant que està decorat amb peces que vam treure d'una farmàcia d'Olot. De tota manera és una feina molt inestable i per això agafàvem tot tipus de feina... Un cop vam fer un sopar amb tot de restauradors i al final vam acabar venent la taula i tot!

—**Diuen que el món de les antiguitats, i el dels restaurants, obre moltes portes. És veritat?**

—Permet conèixer molta gent, normalment de diners, que sovint es mou en el món de l'art i de la cultura en general. En el nostre cas és bastant cert. Per

exemple, que Joan Fluvià, propietari de les Galeries Laietanes de Barcelona, ens comprés una taula pastera va fer que, a través seu, el 1982 coneguéssim el pintor August Puig i que nosaltres anéssim a Monells. Llavors, Monells s'havia convertit en un petit centre artístic que concentrava una densitat d'artistes i intel·lectuals considerable. Em sembla que el primer d'anar-hi va ser Barbier, el marxant de l'August, i després s'hi van afegir Rafael Tous, mecenes i col·leccionista d'art, i Isabel de Pedro; Sixte Yllescas, arquitecte; l'escriptor Alain Gheerbrant; Perlita, la fillola d'Atahualpa Yupanqui, que era poeta i va fer un poema dedicat a Monells... I, el que són les casualitats: en una exposició vam conèixer un tal Guillermo que ens va proposar de portar el restaurant que tenia a Monells. I vam

dir que sí. En Flo a la cuina i jo a la sala. Era petitó, amb set taules, bon ambient i clients tan sensacionals com Lluís Llach, Josep Maria Flotats, Pertegaz, Gil de Biedma... que, quan arribaven, el primer que feien era entrar a la cuina, destapar les cassoles i preguntar: «A veure, què has fet, avui?».

—**I on havia après a cuinar, en Floreal?**

—La seva àvia de Sant Feliu li'n va ensenyar. De fet va ser ella qui el va cuidar fins que se'n va anar a París. I no ho feia pas malament. Feia menjar casolà, algun plat francès o belga, però com que era molt imaginatiu sovint improvisava. Cuinar li agradava, i sempre que podia, «practicava». Hi va haver una època que, aquí, organitzàvem un concurs de pintura en el qual podia participar tothom

El mèrit se l'ha emportat el seu cosí, en Tàpies, però en Cuixart va fer art matèric molt abans que ell, i, a més, amb molta més tècnica

excepte els professionals, que feien de «jurat», i ell feia el dinar per a tothom. Això sí, l'havia d'anar a coure a can Joan de l'Arc perquè al forn de la nostra cuina no ens hi cabien les plates!

Al restaurant de Monells ens ho vam passar molt bé, però era una feina molt lligada que no et permetia fer res més, i tots dos teníem altres inquietuds...

—I el tema va quedar tancat. Quin va ser el pas següent?

—A través del restaurant vaig conèixer gent que em va proporcionar feina de restauració, retaules i imatgeria religiosa sobretot. Així que vaig mirar d'enfocar-ho cap a la restauració pictòrica, que en realitat és la que m'interessa més.

—Viure en un poble, sigui Palafrugell o qualsevol altre, permet viure d'aquest ofici?

—No pas exclusivament, sobretot al principi. Amb el temps et coneixen més i —importantíssim— et prenen més seriosament! Van sortint coses. Aquí, per exemple, quan els Figueres van obrir l'Hotel el Far, vaig restaurar els quadres de l'ermita de Sant Sebastià, que estaven plens d'uns foradets que només es veien a contrallum; he fet força coses per al Museu del Suro, per a la Fundació Vila Casas... Amb en Modest Cuixart vaig col·laborar-hi en una ocasió per a mi molt especial, ja que em va permetre conèixer-lo més a fons com a persona i com a artista i analitzar més de prop la seva pintura. Havia fet una exposició a Madrid i, inexplicablement, allà havien passat un vernís brillant per sobre les teles, que em va demanar que tragués. Van ser tres mesos fantàstics!

—Què en remarcaria, de Modest Cuixart?

—Des d'un punt de vista artístic, crec que se l'ha valorat molt poc. El mèrit se l'ha emportat el seu cosí, en Tàpies, però en Modest va fer matèric molt abans que ell, i, a més, amb molta més tècnica, perquè preparava molt millor les teles i això feia que la matèria aguantés més i que no es despregués del quadre, com ha passat a molts pintors

d'aquesta època. També va ser uns dels primers a fer collage, als anys seixanta. A Palafrugell va haver de deixar-ho perquè ningú no entenia aquesta pintura i va iniciar la fase de les «nines». I això li va fer molt mal, ja que ell mateix la definia com una «pintura de supervivència». En Modest tenia fama de bohemí, sibarita i fins i tot elitista, però era una persona extraordinàriament humana i, com a artista, no era gens competitiu, i això no sol ser habitual. Ell i en Flo tenien maneres de pintar i d'entendre la pintura diferents, però a l'hora de «tertuliejar» eren perfectament compatibles. S'hi podien passar hores!

A més a més, era una persona molt instruïda i ben relacionada, amb amistats que va conservar tota la vida, algunes per a mi sorprenents...

—Com ara...

—Patrice Chéreau, un important actor i director de teatre i de cinema, mort l'any passat, que va orientar-se cap al teatre precisament gràcies als consells de Cuixart. En Modest era molt amic dels seus pares, entre altres coses, per afinitats artístiques, ja que ell era pintor i ella, dibuixant. Recordo que una vegada, sabent que jo havia d'anar a París, en Modest em va demanar que els anés a saludar de part seva. Van ser encantadors.

—Com a restauradora, també ha treballat en altres viles...

—I tant! Recordo especialment quan restauràvem els frescos de l'ermita de Sant Elm, a Sant Feliu, perquè era l'època que feien el trasllat dels quadres de la Thyssen i era al·lucinant veure aquell helicòpter, amb unes caixes enormes que en penjaven, volant per damunt nostre! A la Bisbal em van encarregar restaurar el drac. Quina història! Ho vaig haver de fer dues vegades. La primera va ser perquè amb el temps, i suposo que per les condicions no gaire bones en què el guardaven, s'havia fet malbé el cuir i part de l'estructura. Vaig contactar amb un fuster i un ferrer i em va ser molt útil una eina, diria que l'original, que em va proporcionar en Sayols. Va ser una feina, però va valer la pena, perquè aquest drac és el segon més antic de Catalunya, probablement del segle XVII. La segona ja va ser més surrealista, perquè algú que no devia tenir ni idea del valor de la peça va i el pinta tot de color verd! Així doncs, em van tornar a venir a buscar per si volia tornar-la a refer. Vaig dir que sí, però amb una condició: que un cop restaurada se'n fes una rèplica i que en les desfilades i correfocs sortís sempre la còpia. I així s'ha fet des de llavors.

Nuri Sàbat és crítica de teatre, filòloga i mestra.

A la Bisbal em van encarregar restaurar el drac. Quina història! Ho vaig haver de fer dues vegades